

Г. А. Норд,
к. е. н., доцент, директор, Інститут післядипломної освіти Чорноморського
державного університету імені П. Могили
В. В. Белікова,
аспірант кафедри фінансів, обліку та аудиту, Чорноморський державний університет
імені П. Могили

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВ- ВИРОБНИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ ВИРОБІВ З ПЛАСТМАСИ ТА МЕТАЛУ

G. L. Nord,
PhD in Economics, Assistant Professor, Dean of Institute of Postgraduate Education,
Petro Mohyla Black Sea State University
V. V. Belikova,
postgraduate of Department of Finance, Accounting and Auditing, Petro Mohyla Black Sea State University

INVENTORIES' CLASSIFICATION PECULIARITIES AT INDUSTRIAL ENTERPRISES OF PLASTIC AND METAL BUILDING MATERIALS

У статті досліджено сутність та підходи до класифікації виробничих запасів на підприємствах. Визначено особливості класифікації виробничих запасів на підприємствах-виробниках будівельних виробів з пластмаси та металу. Запропоновано науково обгрунтовану економічну класифікацію виробничих запасів з метою чіткої організації аналітичного обліку.

The article is devoted to the essence and approaches of enterprise inventories classification. The peculiarities of inventories classification are defined at industrial enterprises of plastic and metal building materials. Economic classification of inventories is proposed with its scientific justification and with a view to analytical accounting precise organization.

Ключові слова: виробничі запаси, класифікація виробничих запасів, економічна класифікація виробничих запасів.

Key words: inventories, classification of inventories, economic classification of inventories.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах господарювання пріоритетним напрямом підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств є раціональне управління виробничими запасами. Однією з головних цілей будь-якої організації є отримання прибутку, запобігання негативним результатам роботи, що досягається при ефективному управлінні запасами, створенні оптимальних умов по їх просуванню до кінцевого споживача, а також скорочення витрат по закупці, зберіганню та продажу товарів.

У вирішенні проблеми раціонального управління виробничими запасами важлива роль відводиться бухгалтерському обліку як найдієвішому інструменту управління, який має забезпечити контроль за залишками, над-

ходженням і витрачанням виробничих запасів на складі, що є важливою умовою для забезпечення збереження власності підприємства. Від ефективного використання виробничих запасів залежить величина прибутку підприємства та швидкість обороту вкладеного капіталу.

Важливою умовою обліку виробничих запасів є розробка економічно обгрунтованої класифікації запасів. Більшість економістів надають класифікації запасів визначального значення та вважають вихідним моментом побудови обліку запасів [1, с. 261], умовою раціональної організації складського господарства та аналітичного обліку [2, с. 208], тому вивчення цього питання є актуальним та потребує подальшого дослідження.

Таблиця 1. Ознаки класифікації запасів

п/п	Класифікаційні ознаки Автор	Економічна	Технічна	Інші ознаки	Вид діяльності	Функціональні ознаки
1	Ф.Ф. Бутинець та ін. [3, с. 245]	+	+	+	+	
2	В.В. Сопко, З. Гуцайлюк, М. Щирба, М. Бенько [1, с. 197]	+	+		+	
3	А.М. Коваленко, С.С. Хомяк, І.Г. Киян, О.Г. Харитоновна [4, с. 290]	+		+		
4	О.П. Скрипан, М.С. Палюх [5, с. 144]	+				
5	С.Ф. Голов, В.М. Костюченко [6, с. 143]				+	
6	Т.А. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза [7, с. 345]	+	+			
7	А. М. Гаджинский [8, с. 320]			+	+	+
8	Н.С. Стражева, А.В. Стражев [9, с. 91]	+	+			
9	Ю.А. Бабаев, И.П. Комиссарова, В.А. Бородин [10, с. 265]	+				+
10	Е.П. Козлова, Т.Н. Бабченко, Е.Н. Галанина [11, с. 243]	+				+
11	Н.П. Кондраков. [12, с. 38]	+	+			
12	Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. [13, с. 360]			+		
13	М. Макіан [14]			+		
14	Мус Гарольд, Ханшманн Рольф [15, с. 249]	+		+		
15	О.В. Лишиленко [16, с. 128]	+				
16	Г.М. Азаренкова, Н.М. Смородова [17, с. 84]	+	+			
17	М.Р. Лучко, І.Д. Бенько. [18, с. 84]	+		+		+
18	Н.В. Пошерстник [19, с. 194]			+		+
19	И.А. Бланк [20, с. 186]	+				
20	В.П. Завгородний [21, с. 261]	+	+			
21	Чейз, Ричард, Б., Эквилайн, Николас, Дж., Якобе, Роберт, Ф. [22, с. 636]	+		+		
22	Вильям Дж. Стивенсон [23, с. 558]					+
23	А.В. Зонова, И.Н. Бачуринская, С.П. Горячих [24, с. 191]			+		+
24	Нідлз Б. і ін. [25]			+	+	

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, що стосуються класифікації виробничих запасів, знаходяться в центрі уваги багатьох українських та зарубіжних вчених-економістів, таких як: Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Грабова, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Х. Андерсен, Д. Колдуел, Д. Мидлтон, Б. Нідлз та інші. Проте чіткого єдиного підходу, який би задовольняв всі вимоги, досі немає. Існуючі класифікації мають багато дискусійних, суперечливих та невирішених моментів, що негативно впливає на вирішення завдання щодо ефективного управління процесом матеріального забезпечення. До того ж, загальний шаблон їх класифікацій запасів потребує урахування специфіки певної галузі господарювання. Отже, попри значні напрацювання щодо виділення різноманітних ознак класифікації виробничих питань, єдиної позиції серед вчених не існує, крім того, питання щодо класифікації виробничих запасів на підприємствах, що виготовляють будівельні вироби з пластмаси та металу, є недостатньо розробленим, що потребує подальшого дослідження зазначеного питання.

МЕТА СТАТТІ

Таким чином, метою статті є критичний аналіз існуючих у літературі підходів до визначення класифікації виробничих запасів та формування такої класифікації виробничих запасів підприємств переробного комплексу промисловості, що виготовляють продукцію з пластмаси та металу, яка б сприяла їх упорядкуванню, правильності аналітичного обліку та оцінки, своєчасному виявленню надлишкових та непотрібних запасів, які уповільнюють оборотність коштів підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виробнича діяльність підприємств переробної промисловості, що виготовляють будівельні вироби з пластмаси та металу, зумовлена, передусім, використанням значної кількості різноманітних виробничих запасів. Тому виникає потреба в чіткому розмежуванні запасів виробничої діяльності із подальшою деталізацією та запасів, придатних для обслуговування виробничого процесу.

Однією з проблем обліку виробничих запасів є трудомісткість зазначеної ділянки роботи, оскільки асортиментний та номенклатурний ряд виробничих запасів може містити сотні видів найменувань, за кожним з яких для забезпечення кількісної та якісної інформації слід вести аналітичний облік. Враховуючи це, постає потреба обґрунтування вибору ознак і критеріїв для класифікації виробничих запасів, що зумовить найоптимальніший вибір об'єктів обліку та контролю. У наукових виданнях в основу класифікації покладено різні ознаки, що спричинило неоднозначність думок учених щодо досліджуваного об'єкта.

Загально визнаною є типова класифікація виробничих запасів за їх призначенням та роллю у виробничому процесі підприємства. Така класифікація називається економічною. Проте, як показують дослідження літературних джерел (табл. 1), поряд з економічною, широкого розповсюдження дістала класифікація, в основу якої покладено технічні ознаки матеріалів (технічна класифікація). Нами розглянуто та проаналізовано кожну з зазначених класифікацій з точки зору доцільності та ефективності застосування на досліджуваних підприємствах.

Рис. 1. Класифікація виробничих запасів підприємств-виробників будівельних виробів з пластмаси та металу

Отже, аналіз літературних джерел свідчить про неоднозначність підходу вчених до виділення ознак, що покладаються в основу класифікації запасів підприємства. Це дозволяє зробити висновок про те, що немає (і не може бути) єдиної класифікації запасів, яку можна було б використати на будь-якому підприємстві. "Елементи, які будуть входить до складу товарно-матеріальних активів, залежать від особливостей кожного підприємства", — зазначають Г.А. Велш та Д.Г. Шорт [26, с. 301].

Так, ряд науковців: В.В. Сопко, З. Гуцайлюк, М. Щирба, М. Бенко — у якості класифікаційної ознаки розглядають сферу діяльності суб'єкта [1, с. 197]. За цією ознакою запаси поділяються на: запаси у виробничій сфері; запаси у сільському господарстві; запаси у комерційній сфері; запаси у всіх сферах діяльності. Окрім цього, розрізняють економічну та технічну класифікацію. Така класифікація достатньо детально характеризує всі види виробничих запасів на підприємстві, що сприяє раціональній організації їх обліку й контролю за використанням у виробництві.

Натомість, Ф.Ф. Бутинець із колективом науковців Житомирської бухгалтерської наукової школи пропонує більш ґрунтовну і розширену класифікацію за наступними ознаками: за призначенням і причинами утворення; за місцем знаходження; за рівнем наявності на підприємстві; за наявністю на початок і кінець звітної періоду; по відношенню до Балансу — балансові і позабалансові; ступенем ліквідності; за походженням; за обсягом; за сферою використання; за складом та структурою; за роллю у процесі виробництва продукції (робіт, послуг) [3, с. 245].

та деякі інші науковці.

А.М. Гаджинский [8, с. 320] пропонує класифікацію запасів за призначенням (виробничі та товарні) та чинниками, що визначають їх величину (поточні, страхові та підготовчі). Також окремо виділяє сезонні запаси, що створюються при сезонному характері виробництва.

Білоруські вчені Н.С. Стражева та А.В. Стражев в залежності від призначення виробничих запасів поділяють їх на наступні групи: сировина та матеріали; допоміжні матеріали; покупні напівфабрикати; комплектуючі вироби, конструкції та деталі, які вже пройшли деякі стадії обробки, але не являються готовою продукцією, а складають її матеріальну основу; паливо для виробничих та господарських потреб; тара та тарні матеріали; запасні частини; матеріали, передані в обробку на сторону; інвентар та господарське приладдя; спеціальне оснащення та спеціальний одяг на складі; спеціальне оснащення та спеціальний одяг в експлуатації [9, с. 91]. При цьому сировиною називають продукцію сільського господарства та добувної промисловості, а матеріалами — продукцію обробної промисловості.

У зарубіжній літературі вчені найчастіше виділяють три види запасів, які Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл [25] називають матеріальними, Чейз Ричард Б., Еквілайн Николас Дж., Якоб Роберт Ф. [22, с. 636], Вільям Дж. Стивенсон [23, с. 558] — виробничі, Е.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда [13, с. 360] — товарно-матеріальними, а М. Макіан [14], Д. Міддлтон, Г. Мус, Р. Ханшманн [15, с. 249] — запасами діяльності. Отже, у складі запасів промислової компанії вчені виділяють: запаси сировини і матеріалів; незавершене виробництво; готову продукцію.

А.М. Коваленко, С.С. Хомяк, І.Г. Киян, О.Г. Харитоновна пропонують поділяти всі виробничі запаси на дві групи: власні та забалансові. До власних виробничих запасів відносять такі елементи, як сировину та матеріали, покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби, тару, запасні частини, а також матеріали, передані в переробку, будівельні матеріали та матеріали сільськогосподарського призначення. До групи забалансових виробничих запасів відносять обладнання, що прийняте до монтажу, матеріали, прийняті в переробку, матеріальні цінності, прийняті для відповідального зберігання, товари, прийняті на комісію, майно на довірчому управлінні [4, с. 290]. На нашу думку, не всі елементи запропонованої класифікації відносяться до виробничих запасів.

Згідно П(С)БО № 9 "Запаси" для цілей бухгалтерського обліку запаси включають: сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби; незавершене виробництво; готову продукцію; товари; малоцінні та швидкозношувані предмети; молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукцію сільського і лісового господарства. Аналогічно класифікують запаси О.П. Скрипан, М.С. Палюх [5, с. 144], Н.М. Грабова, Ю.Г. Кривонов [27, с. 65], О.В. Лишленко [16, с. 128], В.П. Завгородний [21, с. 261]

Російські вчені А.В. Зонова, И.Н. Бачуринська, С.П. Горячих класифікують виробничі запаси за економічним (сировина та основні матеріали, допоміжні матеріали, покупні напівфабрикати, повернені відходи, паливо, тара, запасні частини, інвентар та господарське приладдя) та фізико-хімічним складом (на тверді, рідкі, газоподібні) [24, с. 191].

Підсумовуючи викладений вище матеріал, зазначимо, що існує безліч ознак, які покладаються в основу класифікації запасів взагалі і виробничих запасів зокрема. Так, А. М. Гаджинский вважає за потрібне класифікувати виробничі запаси в залежності від призначення та чинників, які визначають їх величину і тим самим забезпечують безперебійність виробничого процесу. Сопко В.В. класифікаційною ознакою запасів виділяє вид діяльності підприємства, Пушкар М.С. — організацію складського господарства та аналітичного обліку матеріалів, а Бутинець Ф.Ф. — призначення і причини утворення запасів, їх місцезнаходження, рівень наявності на підприємстві, наявність на початок і кінець звітної періоду, за відношенням до Балансу, ступінь ліквідності, походження, обсяг, сферу використання, склад і структуру запасів та їх роль у процесі виробництва продукції.

Проте існуючі економічні класифікації не в повній мірі відповідають специфіці виробництва конкретного підприємства. А тому постає питання економічно обгрунтованої класифікації виробничих запасів з метою ефективно організації обліку та контролю за їх наявністю та використанням.

Підприємства переробного комплексу промисловості, що виготовляють будівельні вироби з пластмаси та металу, мають певну специфіку виробництва, що зумовлена передусім використанням значної кількості різноманітних виробничих запасів. Тому виникає потреба у чіткому розмежуванні запасів виробничої діяльності із подальшою їх деталізацією та запасів, придатних для обслуговування виробничого процесу (рис. 1).

По відношенню до технологічного процесу сировину і матеріали поділяють на основну та допоміжну. Характерною особливістю досліджуваних підприємств при класифікації запасів є відсутність в переважній більшості такого елемента, як сировина, за винятком ситуації, коли підприємство самостійно виготовляє ПВХ-профіль (виріб з полівінілхлориду з додаванням стабілізаторів, наповнювачів, пом'якшувачів, пластифікаторів, отриманий шляхом екструзії).

На підприємствах з виробництва будівельних виробів з пластмаси та металу та світлопрозорих конструкцій до складу основних традиційно відносять ПВХ-профіль та його аналоги, металеву арматуру, ущільнювачі, профілі, тобто матеріали, які становлять основу виробів, обліковуються на активному субрахунку № 201.1 "Основні матеріали". На стадії виготовлення ПВХ-конструкцій до основних матеріалів відносять: ПВХ-профіль, з якого складається рама та ступки; металева арматура, яка забезпечує жорсткість рами; ущільнювачі. На стадії виготовлення склопакетів до основних матеріалів відносять: скло та його аналоги, первинний, вторинний герметик, осушувач, алюмінієвий або гальванізований металевий профіль, газ (аргон, криптон, гексафторид сірки) [28].

Інші матеріали входять до складу готових виробів з металу та пластмаси, надаючи їм додаткового вигляду, властивостей, функцій (фурнітура, ущільнювачі, системи автоматичного провітрювання); забезпечують процес виробництва продукції (електролампочки, миючі засоби, бланки документів); споживаються ним (змащувальні, мастильні матеріали тощо).

Такі матеріали називаються допоміжними, їх облік відображається по субрахунку 201.2 "Допоміжні матеріали". Проте такий склад допоміжних матеріалів не в повній мірі відповідає особливостям виробничого процесу досліджуваних підприємств. Це пов'язано з тим, що певна частина матеріалів не має прямого відношення до виготовлення продукції, тому їх доцільно відображати окремою групою — допоміжні матеріали не виробничого призначення, в такому випадку з метою підвищення інформативності облікових регістрів слід ввести додаткове субkonto "Призначення у виробництві" (виробниче та невиробниче).

Для узагальнення облікової інформації про напівфабрикати призначено субрахунок 202 "Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби". Ураховуючи особливості підприємств з виробництва будівельних виробів з пластмаси та металу, деякі підприємства використовують власні напівфабрикати, інші — купують, тому з цією метою слід застосувати такі субрахунки: 202.01 "Купівельні напівфабрикати" та 202.02 "Напівфабрикати власного виробництва для реалізації".

Для виробничих потреб на підприємствах використовується такий елемент виробничих запасів, як паливо. Економічно цей вид матеріалів належить до допоміжних матеріалів, але відокремлюється в обліку у зв'язку з його значною роллю у виробництві відповідно до специфіки діяльності підприємства та його великою часткою у загальних витратах матеріалів. Паливо може використовуватися для технологічних потреб, коли воно використовується безпосередньо у технологічному процесі і зумовлює якісну зміну матеріалів; для енергетичних потреб, коли паливо сприяє виробітку теплової енергії; для господарських потреб. Обліковується паливо на рахунку 203 "Паливо".

Для пакування готової продукції на підприємствах з виробництва будівельних виробів з пластмаси та металу необхідною складовою є тара і тарні матеріали, до якої належать як порожні пакувальні матеріали, так і ті, що перебувають під матеріалами і готовою продукцією. За призначенням у виробничому процесі тару поділяють на дві групи: багаторазового і одноразового використання. До першої групи належить тара, призначена для виробничих або господарських потреб; до другої групи — тара одноразового використання, яка не виокремлюється і входить до собівартості готової продукції. Облік тари ведуть на окремих субрахунках 204.01 "Тара і тарні матеріали одноразового використання" та 204.02 "Тара і тарні матеріали багаторазового використання", де відображують наявність і рух усіх видів тари, крім тари, яку використовують як господарський інвентар, а також матеріали й деталі для виготовлення і ремонту тари.

До складу виробничих запасів включають запасні частини, які складаються із окремих запасних частин обладнання, транспортних засобів та призначені для проведення їх ремонту і не входять до складу основних засобів. Обліковуються на субрахунку № 207 "Запасні частини". До інших матеріалів належать матеріали, які не ввійшли до складу наведених вище.

Таким чином, до складу виробничих запасів підприємств — виробників будівельних виробів з пластмаси та металу включають наступні групи: основні та допоміжні матеріали виробничого та невиробничого призначення, напівфабрикати (куповані та власні), паливо, тара (одноразового та багаторазового використання), запасні частини, інші матеріали.

ВИСНОВКИ

Як підсумок дослідження зазначимо, що від своєчасності одержання інформації про наявність та використання виробничих запасів залежить успіх виконання виробничих завдань підприємства. Групування виробничих запасів — важлива умова раціональної організації обліку виробничих запасів. Класифікація не лише полегшує роботу працівників бухгалтерії, а й є необхідною для ефективного контролю за станом залишків запасів на складах підприємства в межах потреб, а також за правильним їх використанням у виробництві. Слід зазначити, що уніфікованої класифікації виробничих запасів для кожного конкретного підприємства не можна рекомендувати через їх галузеві особливості, тому необхідно розглядати це питання із врахуванням особливостей виробничого процесу кожного підприємства. Запропонована економічна класифікація створює передумови для економічно-обумовленого планування, обліку витрат виробничих запасів, дає можливість ґрунтовного аналізу забезпеченості підприємства запасами та ефективності їх використання на підприємствах-виробниках будівельних виробів з пластмаси та металу. Класифікація виробничих запасів за джерелами надходження дозволяє підвищити контроль за рухом та використанням імпортованих запасів, покращує інформативність облікових реєстрів підприємства. Організація аналітичного обліку виробничих запасів згідно з розробленою класифікацією сприятиме формуванню баз оперативних даних про їх наявність за деталізованими групами, матеріально-відповідальними особами та складами. Такий підхід забезпечить раціональне використання цих активів, їх економію та сприятиме підвищенню ефективності внутрішньогосподарського контролю.

Література:

1. Сопко В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / В. Сопко, З. Гуцайлюк, М. Щирба, М. Бенько. — Тернопіль: Астон, 2005. — 496 с.
2. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник / М.С. Пушкар. — Тернопіль: Карт-бланш, 2002. — 626 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / [Ф.Ф. Бутинець та ін.]; за ред. [і з передм.] Ф. Ф. Бутиця. — 8-ме вид., доп. і перероб. — Житомир: ПП "Рута", 2009. — 912 с.
4. Коваленко А.М. Бухгалтерський облік в Україні: Від теорії до практики / А.М. Коваленко, С.С. Хомяк, І.Г. Киян, О.Г. Харитоновна; за ред. А.М. Коваленко. — Дніпропетровськ: ВКК "Баланс — Клуб", 2006. — 1024 с.
5. Скрипан О.П. Фінансовий облік: навчальний посібник / О.П. Скрипан. М.С. Палюх. — Тернопіль: ТНЕУ, 2008. — 407 с.
6. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. — К.: Лібра, 2004. — 880 с.
7. Бутинець Т.А. Бухгалтерський облік: навч. посібник для вузів спеціальності 7.050201 "Менеджмент організацій" та 7.050107 "Економіка підприємств" / Т.А. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза; за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. — Житомир: ЖІТІ, 2000. — 672 с.
8. Гаджинский А.М. Логистика: учебник / А.М. Гаджинский. — 20-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2012. — 484 с.
9. Стражева Н.С. Бухгалтерский учет: учеб.-метод. пособие / Н.С. Стражева, А.В. Стражев. — 10-е изд., перераб. и доп. — Мн.: Книжный дом, 2004. — 432 с.
10. Бабаев Ю.А. Бухгалтерский учет: учебник для студентов вузов / Ю.А. Бабаев, И.П. Комиссарова, В.А. Бородин; под ред. проф. Ю.А. Бабаева, проф. И.П. Комиссаровой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 527 с.
11. Козлова Е.П. Бухгалтерский учет в организациях / Е.П. Козлова, Т.Н. Бабченко, Е.Н. Галанина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 752 с.
12. Кондраков Н.П. Бухгалтерский учет: учебное пособие / Н.П. Кондраков. — Информационное агентство "ИПБ-БИНФА", 2002. — 131 с.
13. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета: пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 576 с.: ил. — (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
14. Макиан М. Финансы и бухгалтерский учет / М. Макиан; пер. с англ. П.А. Викене. — М.: ООО "Издательство АСТ": ООО "Издательство Астрель", 2004. — XX, 347 [1] с. — (Шаг за шагом).
15. Мус Гарольд, Ханшманн Рольф. Бухгалтерський облік: основи — завдання — розв'язання / Пер. з нім. С. Лобачової. — К.: КНЕУ, 2000. — 368 с.
16. Лишиленко О.В. Фінансовий облік: підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. / О.В. Лишиленко. — Київ: Вид-во "Центр учбової літератури", 2008. — 556 с.
17. Азаренкова Г.М. Бухгалтерський облік: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Г.М. Азаренкова, Н.М. Смородова. — Харків: ХФ УАБС, 2002. — 257 с.
18. Лучко М.Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навчальний посібник / М.Р. Лучко, І.Д. Бенько. — Тернопіль: Економічна думка, 2004.
19. Пошерстник Н.В. Бухгалтерский учет на современном предприятии: учеб.-практ. пособ. / Н.В. Пошерстник — М.: ТК Велби, Изд-во проспект, 2007. — 552 с.
20. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.
21. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет в Украине (с исползов. нац. стандартов): учеб. пособие для студентов вузов. — 5-е изд., доп. и перераб. / В.П. Завгородний — К.: Издательство А.С.К., 2003. — 847 с. — (Экономика. Финансы. Право).
22. Чейз Ричард Б., Эквилайн Николас Дж., Якобе Роберт Ф. Производственный и операционный менеджмент: пер. с англ. — 8-е изд. — М.: Издательский дом "Вильямс", 2004. — 704 с.
23. Вильям Дж. Стивенсон. Управление производством. — М.: Лаборатория базовых знаний. ЗАО ВИНOM, 1998. — 928 с.
24. Зонова А.В. Бухгалтерский финансовый учет: учебное пособие. Стандарт третьего поколения. / А.В. Зонова, И.Н. Бачуринская, С.П. Горячих. — СПб.: Питер, 2011. — 480 с.: ил. — (Серия "Учебное пособие").
25. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д.; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. — [2-е изд.]. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 496 с.
26. Велш Г.А. Основы финансового учета. / Г.А. Велш., Д.Г. Шорт.; [пер. з англ. О. Мінін та О. Ткач]. — К.: Основи, 1997. — 943 с.
27. Грабова Н. М. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках: навч. посібник. / Н.М. Грабова, Ю.Г. Кривоносів — К.: А.С.К., 2001. — 416 с. *Стаття надійшла до редакції 14.04.2013 р.*